

Мамаєв Сергій Георгійович

УДК 8 + 7.07

**СТРУКТУРУВАННЯ ТА ФОРМАЛІЗАЦІЯ ДАНИХ
НАУКОВОГО ОПИСУ ОБ'ЄКТУ ХУДОЖНЬОЇ КУЛЬТУРИ**

Спеціальність 17.00.01 - Теорія та історія культури

А в т о р е ф е р а т д и с е р т а ц і ї
на здобуття наукового ступеня кандидата мистецтвознавства

008

ЛННБ України ім.В.Стефаника

00761884 (Y)

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Національній музичній академії України ім. П.І.Чайковського Міністерства культури і мистецтв України.

Науковий керівник:

кандидат філософських наук, доцент
Гуменюк Тетяна Костянтинівна
Національна музична академія України
ім. П.І.Чайковського, доцент кафедри
теорії та історії культури.

Офіційні опоненти:

доктор мистецтвознавства, професор
Безгін Ігор Дмитрович
віце-президент Академії мистецтв України

кандидат мистецтвознавства, доцент
Логутенко Ольга Андріївна
доцент кафедри теорії та історії мистецтва
Національної академії образотворчих
мистецтв та архітектури.

Провідна установа:

Київський Національний університет
культури і мистецтв, кафедра музеєзнавства

Захист відбудеться " 27 " березня 2002р. о 15.30 на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.005.01 у Національній музичній академії України ім. П.І.Чайковського за адресою: 01001, м.Київ, вул. Архітектора Городецького, 1/3, ауд.36.

З дисертацією можна ознайомитись в бібліотеці Національної музичної академії України ім. П.І.Чайковського за адресою: 01001, м.Київ, вул. Архітектора Городецького, 1/3.

Автореферат розісланий " 27 " лютого 2002 р.

Вчений секретар спеціалізованої вченої ради,
кандидат мистецтвознавства, доцент

КОХАНИК І.М.

Актуальність теми: тема даної роботи набула актуальності з того часу, коли вперше було поставлено питання про переведення обліково-хранительської документації закладів, що зберігають пам'ятки культури (музеї, бібліотеки, архіви та ін.) на електронні носії. Але саме комп'ютеризація музеїв, за яку біля десяти років тому лише в Києві взяли кілька ініціативних груп, зробилася "камнем преткновения". Можна сміливо стверджувати, що на сьогодні ми не маємо жодної завершеної автоматизованої системи, яка б у повній мірі використовувалася в інформаційній роботі тієї чи іншої музейної збірки. В той же час створення автоматизованих інформаційно-довідкових систем для архівів та бібліотек, за певних застережень, вже дало наявні результати.

Ще на початку 1990-х років провідні спеціалісти були вимушені визнати, що "бунт" користувача інформації проти інформаційного працівника АСНТІ (автоматизованої системи науково-технічної інформації - С.М.), який поставив його у принизливу залежність від себе, є закономірним...¹ і "...розділення системи комунікації НТІ на підсистеми первинних та вторинних джерел інформації є хибним"¹. На даний час можна відзначити протилежну тенденцію: надмірна доступність величезних інформаційних масивів надає шкоди вірному сприйняттю і веде до профанації, а користувач, навіть досить кваліфікований, перетворюється з учасника процесу структурування даних в додаток до інструмента - до досить різноманітних, але насправді все ж таки стандартних можливостей програмного забезпечення. Крім того, надзвичайно прискорені темпи розвитку обчислювальної техніки призвели до надмірно швидкого морального старіння інформаційних технологій, завдяки чому жодну із здавалося б успішно розпочатих розробок так і не було завершено.²

Зв'язок з іншими дослідженнями: тему дисертації включено до перспективного тематичного плану науково-дослідної діяльності Національної музичної академії України ім. П.І.Чайковського (у складі загальної теми № 3: "Українська музична культура: культурологічні, соціологічні, художньо-естетичні, педагогічні та виконавчі аспекти").

Об'єкт дослідження: цілі та завдання інформаційної роботи в збірках у світлі теорії мистецтва та теорії музейної справи. Структура інформаційної бази збірок образотворчого та декоративно-ужиткового мистецтва у традиційних формах та перспективні можливості її використання в автоматизованих інформаційних процесах.

Предмет дослідження: оптимальні методи застосування сучасних інформаційних технологій до наукового опису та музейного обліку творів

¹Нестеров А.В. Компьютерные методы и средства глубокой обработки, анализа и синтеза общедоступных документов. - Новосибирск, 1991. - С. 5.

² Прикладом може служити згадана книга О.В.Нестерова, який займається організацією інформаційної роботи бібліотек.

образотворчого та декоративно-ужиткового мистецтва з врахуванням різнобічного характеру накоплених даних та об'єктивної специфіки матеріалу.

Завдання дослідження: головним своїм завданням автор вважає створення структури, яка, з одного боку, задовільняла б найширшим вимогам користувача - мистецтвознавця, музейного працівника, колекціонера, а з іншого - дозволяла б як завгодно часто змінювати програмне забезпечення з мінімальною шкодою для якості даних.

Визначивши головне завдання, автор опинився перед низкою проблем більш спеціального характеру. Численні теоретичні питання, що досі здавалися досить абстрактними, у зіткненні з новими інформаційними технологіями набули несподіваного практичного сенсу. До таких належать: нерозробленість загальної теорії музейної справи, невизначеність у деяких питаннях теорії мистецтва та естетики (особливо класифікації, структурування та стилістики), стан професійної термінології, т. ін. Звідси виникла необхідність запропонувати способи хоча б умовного, конвенційного вирішення таких проблем:

- 1) визначити основні категорії класифікації музейних збірок й обґрунтувати загальну схему такої класифікації;
- 2) уточнити структуру музейного паспорта на твори красних мистецтв та розмежувати складові реквізити за характером даних, які вони містять;
- 3) на ґрунті історії опису художніх творів визначити діапазон можливого змісту кожного реквізиту;
- 4) розробити орієнтовну схему видової та жанрової класифікації творів;
- 5) зазначити можливі межі формалізації для інформації естетичного характеру, визначити оптимальні формули кодування даних та загальні алгоритми доступу до складових частин інформаційної бази;
- 6) розробити засоби підтримання актуальності інформаційної бази на тривалий період часу.

Паралельно визначився ряд завдань суто допоміжного характеру, що пов'язані з традиційною специфікою гуманітарних професій:

- а) популярно викласти переваги автоматизованого обліку, перспективи розвитку інформаційної роботи музею та місце в ній предметного спеціаліста;
- б) сформулювати засади авторського підходу до організації інформаційної роботи в музеї;
- в) дати короткий нарис опису творів образотворчого мистецтва в його історичному розвитку;
- г) дати загальне уявлення про основні поняття структурного аналізу та програмування ("база даних", "реляційна таблиця", "ідентифікатор", "селекція", т. ін.)
- д) викласти у доступній для музейного працівника формі основні засади інформаційного пошуку в базі даних.

Мета дослідження: теоретичне обґрунтування засад та методів інформаційної роботи в музеї з перспективою переходу на електронні носії інформаційних даних; удосконалення структури наукового опису та методів наукового пошуку.

Методи дослідження: філософська метафізика, системний аналіз, структурний аналіз, теорія баз даних та теорія експертних систем, теорія збиральництва, теорія мистецтва, мистецтвознавчий аналіз.

Наукова новизна дослідження:

1. У дисертації пропонується розробка універсальної схеми опису творів мистецтва та універсальної структури, що забезпечує оптимальні умови зберігання даних і оперування ними в масштабах однієї або кількох збірок. Максимальна пристосованість цих схем до можливостей та вимог електронних носіїв є лише природним наслідком такої постановки проблеми. Ґрунтовною засадою у здійсненні поставленого завдання має стати спрямованість формування усієї цієї складної структури знизу - угору, а не навпаки, маючи на увазі практичних працівників на місцях.

2. Пропонується принципово нова класифікація музеїв відповідно до складу їх фондів колекцій та основного підходу до матеріалу, що зберігається. У цій класифікаційній схемі архів та бібліотеку можна також розглядати як окремий випадок музейної збірки спеціального типу.

3. Розроблено нову схему наукового опису пам'ятника для художнього музею (як варіант схеми опису для музеїв "спеціального" типу), що враховує усталені традиційні форми обліково-хранительської документації музеїв та сучасний стан мистецтвознавчої науки.

4. Досліджується явище **порогу формалізації** - дозволеного в гуманітарній сфері ступеня перекладу "поетичної мови" на машинні коди. Розглядаються характерні помилки, що виникають завдяки надмірній дискретності рубрик, тобто - від зневажливого ставлення до специфіки об'єкту, що підлягає формалізації.

5. Запропоновані варіанти підходу до систематизації даних суб'єктивного характеру (на прикладі схем видової та жанрової класифікації і фіксації стильової належності мистецького твору).

6. Розроблено архітектуру бази інформаційно-пошукової системи для визначеного об'єкту. Намічені перспективи розповсюдження запропонованих методів на інші сфери художньої творчості і створення мережі спеціального характеру, із структурою, що спирається на накопичений у кожній галузі досвід та професійні традиції.

7. Надається короткий нарис історії опису творів красних мистецтв. Наводиться доступне для спеціалістів-гуманітаріїв пояснення структури бази даних та логіки інформаційно-пошукової роботи.

8. Паралельно уточнюються зміст низки мистецтвознавчих та музезнавчих термінів, необхідних при науковому описі мистецьких творів ("стиль", "вид мистецтва", "жанр", "меморіальність", "атрибуція", "іконографія" та ін.)

Практичне значення роботи полягає у залученні до сучасних інформаційних технологій спеціалістів-гуманітаріїв, що володіють величезними ресурсами знань, не включених до широкого наукового обігу. А також, з іншого боку, - у переорієнтації інформаційних технологій з умоглядних квазіуніверсальних схем на конкретну предметну галузь.

Реалізація результатів роботи: отримані результати використані при розробці форми наукового паспорта в Київському музеї О.С.Пушкіна, Національному художньому музеї, а також при підготовці нової інструкції по обліку та зберіганню музейних коштовностей методичним відділом музеїв Міністерства культури і мистецтв України.

Автором у співробітництві з І.О.Кузьміним та С.Б.Самбуром в 1990-1994 рр розроблена інформаційно-довідкова система "Колекція". Система пройшла тестування і прийнята до експлуатації в київських музеях О.С.Пушкіна і Лесі Українки.

Апробація результатів роботи: основні висновки та теоретичні положення роботи викладені автором у виступах на таких наукових конференціях: "Мова і культура" VI міжнародна конференція (Київський інститут міжнародних відносин, 24-28 червня 1997); "Соціалістичний реалізм і українська культура" (Національний художній музей України 3 березня 1999); "Національний художній музей України. Історія. Сучасний стан. Проблеми розвитку" (До 100-річчя з дня заснування, 6 жовтня 1999); "Експертиза та атрибуція творів образотворчого та декоративно-ужиткового мистецтва" (Національна академія образотворчого мистецтва та архітектури, Національний художній музей, 19-20 квітня 2001) та ін. Ці положення лягли в основу курсу "Музеезнавство", що був прочитаний автором на факультеті і теорії та історії мистецтв Київського інституту "Слов'янський університет" у 1995-97 рр. та підручника "Научное описание произведений изобразительного и декоративно-прикладного искусства в музейных и других собраниях" (грант II ступеню на конкурсі і "Трансформація гуманітарної освіти в Україні", Міжнародний Фонд "Відродження"). За допомогою ІДС "Колекція" автором підготовлено першу частину каталогу "Книги з власницькими позначками з колекції Київського музею О.С.Пушкіна" (Ч. 1. Книги з суперекслібрисами. Готується до друку).

Публікації. За темою дослідження опубліковано 15 статей, в тому числі у фахових виданнях.

Структура та обсяг роботи: дисертаційна робота складається з вступу, чотирьох розділів, висновків, переліку використаної літератури (181 позиція) та додатку (таблиці, зразки музейної документації: паспорт та інвентарна картка відповідно до запропонованої схеми опису).

Зміст роботи

У Вступі сформульовані основні засади підходу до проблеми, основні завдання роботи; надається загальна характеристика використаної літератури. Якщо підходити до художнього твору з вимогами системного аналізу, то слід зазначити, що саме музейний опис відрізняється двома характерними рисами, що дозволяють обрати його за основу наукового опису об'єкту культури в будь-якому середовищі, а саме - **універсальністю та об'єктивністю інформаційних даних.**

РОЗДІЛ ПЕРШИЙ. ПАСПОРТИЗАЦІЯ ТВОРУ МИСТЕЦТВА У СВІТЛІ ІСТОРІЇ МУЗЕЙНОЇ СПРАВИ ТА ЗБИРАЛЬНИЦТВА

1. Постановка проблеми. Основні напрями і методи роботи з переведу музейної інформації на машинні носії обгрунтував Р.Чінхолл ще в середині 70-х років в своїй монографії "Музейна каталогізація та ЕОМ", яка містить багато положень, що до сьогодні зберегли актуальність. Особливо важливим для нас є категоричний висновок автора, який проголошує: "Неможливо скласти таку систему опису, яка була б придатною, обов'язковою та бажаною для опису всіх музейних колекцій."³

Характерно, що пік в цьому питанні публікацій (у журналах "Museum", "Советский музей") припадає на 1987-1989 рр, а далі настає майже повне мовчання. Головне, що можна з цього вивести - досі не поталанило досягти достатнього взаєморозуміння між користувачем (музейним працівником) та програмістом, що веде до нечіткості у постановці завдання, а від того й до відсутності практичного ефекту. "Найсерйознішою проблемою досі було отримання знань від спеціаліста в формі, придатній для маніпулювання на обчислювальній машині"⁴ - пише дослідники експертних систем.

З усього сказаного можна зробити висновок, що головна причина більш ніж скромних успіхів в означеній галузі - **недосконала структура інформаційної бази.**

У зв'язку з цим слід торкнутися ще одного питання - питання уніфікації паспорта і створення при різнобичному вивченні предмета, у другому - естетичний його вплив і стабільність такого впливу на різні категорії глядача, у третьому ж - не сам власне предмет, а факт його спіткання з цікавими для нас особами або подіями: єдиної державної мережі. У стислому вигляді авторська концепція формулюється так: **від бази даних - до локальної мережі, від локальної мережі - до єдиної інформаційної структури.**

2. Історія опису творів мистецтва. Якщо виходити з того, що музей являє собою передусім науковий заклад, то саме **паспортизація предметів, які**

³ Чінхолл Р. Музейная каталогизация и ЭВМ. - М.: Мысль, 1983. - С.72.

⁴ Эндрю Алекс. Искусственный интеллект. - М., 1985. - С.15.

складають його збірку, є первинним і головним завданням наукової роботи музею як сховища автентичних, тобто - вартих довіри, пам'яток.

Способи опису мистецького твору склалися століттями і залежали від того, яку мету переслідував автор такого опису. В короткому історичному нарисі форм опису мистецьких творів автор не ставить завдання дати повну картину цього процесу; доцільність такого екскурсу продиктована перш за все необхідністю нагадати про міцну багатовікову традицію, що існує у цьому роді діяльності.

РОЗДІЛ ДРУГИЙ. ТЕОРІЯ МУЗЕЙНОЇ СПРАВИ ТА ЗАВДАННЯ АВТОМАТИЗАЦІЇ

1.Класифікація музейних збірок. Критерієм при класифікації музеїв автор пропонує обрати предметний зміст його колекцій.

Склад і зміст фондів колекцій у першу чергу визначається переважним у даному музеї підходом до експонату, характером інтересу до нього. Таких підходів можна виділити всього три:

- функціональний (або "функціонально-інформативний")
- естетичний (або "емоційний")
- меморіальний (або "ритуальний").

У першому випадку музейних працівників цікавить та інформація, яку можна отримати. Попри всю філософську неоднозначність цього питання, у практичному бутті, виходячи з цього, можна відокремити три основні види музеїв:

- проблемно-галузеві;
- художні;
- меморіальні.

Цей розподіл дає нам можливість міркувати, що і за складом збірки, і за підбором експонатів ці три види, взаємно впливаючи й перетинаючись у практиці, породжують такі три типи:

- музеї універсальні;
- музеї спеціальні;
- музеї синкретичні.

Така схема в нашому випадку охоплює практично всі профілі збірок (і навіть виходить за межі власне музейних колекцій), а до того ж саме така схема дозволяє майже безпомилково визначити форми й методи автоматизації обліку, придатні для конкретної збірки.

Універсальний музей - це музей, що має в своїй збірці найрізноманітніші, часто неочікувані, предмети, причому в далеко нерівномірній пропорції. Під цей тип підпадають меморіальні, а також більшість предметних (Музей революції, Музей гетьманства, Музей Полтавської битви) та галузевих (Музей медицини, Музей літератури, Музей книги та друкарства, т. ін.) музеїв. Зрозуміло, схема опису експонату (паспорт) у таких музеях має бути уніфікованою для усіх видів пам'яток.

Спеціальні музеї - це музеї, що збирають виключно однорідні експонати. До таких належать, наприклад, художні (в усіх їх різновидах), археологічні, природничо-наукові (палеонтологічні, зоологічні, геологічні) та ін. У цьому випадку схема опису потребує кожного разу особливого вирішення для кожного профілю (а можливо - і для окремих колекцій), оскільки саме специфічні характеристики являють собою особливий науковий інтерес і потребують поглибленої формалізації.

Нарешті, синкретичний музей - це великомасштабна збірка (наприклад - історичні, красзнавчі та ін. комплекси), куди входять досить значні колекції експонатів певного роду (живопис, природничі пам'ятки, книги, т. ін.) поряд з масивом різнорідних предметів. У такому музеї окремі колекції частіше вивчаються спеціалістами певного профілю, створюють "музей в музеї", а тому цілком можливо, а іноді й необхідно сполучати застосування як універсальної, так і спеціальних схем опису.

2. Систематизація даних за характером та розрядами. Іншим важливим для нашої теми теоретичним питанням залишається систематизація різнорідних інформаційних даних, що супроводжують експонат у музеї. За своїм характером ця інформація може бути:

- безпосередньою та опосередкованою (тобто - отриманою безпосередньо з предмету або - з потойбічних джерел);
- прямою та побічною (тобто - тою, що має відношення власне до предмета /наприклад - автор/ або до іншого, пов'язаного з ним об'єкту /дати життя автора/);
- вірогідною та невірогідною;
- коректною та некоректною;
- об'єктивною та суб'єктивною.

Розподіл інформаційних даних музейного опису за розрядами головним чином співпадає у різних, незалежних один від одного спеціалістів, що торкалися цього питання⁵. В нашому випадку схема розподілу даних за розрядами уявляється такою:

1. Реєстрація (або "Адміністрація").

1.Номер паспорту (опорний реквізит).

2.Номер у Книзі Надходжень.

3.Інвентарний номер.

4.Джерело, спосіб і дата надходження.

5.Документ(и) первісного обліку.

6.Стан

⁵ Див.: Крейн А.З. Жизнь музея. - М., 1979; Ларсен Карстен У. Организация работы с коллекциями в Дании // Museum. - 1989. - N 2.

7. Коди відеотеки (або відеоінформація).

8. Автор і дата опису.

2. Дефініція.

1. Видова класифікація.

2. Автор(и).

3. Назва (найменування)

4. Типологія.

5. Належність до серії, циклу, т. ін.

6. Місце створення (виготовлення).

7. Датування.

8. Матеріал, техніка.

9. Етно-культурна належність.

10. Розмір.

3. Опис.

1. Жанрова класифікація.

2. Стилева характеристика.

3. Візуальний опис.

4. Іконографія.

5. Написи, автографи.

6. Маркирування, клеймування.

7. Складові частини, що мають власне значення.

8. Сюжетно-тематична спрямованість.

4. Дослідження.

1. Історія об'єкту (або його побутування).

2. Меморіальність.

3. Аналоги (включаючи взірці, ескізи, копії, т. ін.).

4. Атрибуція (автор, обґрунтування, зміст і дата).

5. Збереження та реставрація.

6. Джерела інформації (література, документи, т. ін.)

5. Зберігання.

1. Топографія (місце знаходження в музеї).

2. Рух експонату (виставки, т. ін.).

3. Спеціальний облік (відповідно до існуючих норм).

4. Оцінка та переоцінка.

5. Старі облікові позначення.

6. Дата звірки наявності.

6. Коментар.

1. Примітки (різного роду).

2. Редакція, корекція опису (автор і дата).

РОЗДІЛ ТРЕТІЙ. ДЕЯКІ ТЕОРЕТИЧНІ ПРОБЛЕМИ МИСТЕЦТВОЗНАВСТВА ТА АВТОМАТИЗОВАНИЙ ОБЛІК ПАМ'ЯТОК

1.Поріг формалізації. Враховуючи всю суму суб'єктивних факторів, що присутні при формуванні інформаційних структур, можна із впевненістю очікувати, що в якусь мить формалізація складових частин призведе до "руйнування образу", до неможливості сприймати інформацію за межами знакової системи. Формалізуючи інформацію, яка має естетичне значення, слід відчувати ту грань, за якою починається хаос. Цю грань ми можемо назвати "порогом формалізації".

Найбільші труднощі викликає формалізація тих реквізитів, які за змістом своїм тісніш пов'язані з чистою теорією - матерією мінливою і дуже суб'єктивною. До таких належать у першу чергу класифікація творів - видова й жанрова - та їх стильова належність, обминути які в мистецтвознавчому контексті, зрозуміло, неможливо.

2.Суб'єктивні характеристики мистецького твору та способи їх формалізації.

В аспекті теоретичного музеєзнавства ієрархічні класифікаційні структури являються саме тим пунктом, в якому відбиваються відзнаки між збірками універсального та спеціального типу.

Для обох схем - видової та жанрової класифікації - ми пропонуємо три ієрархічних рівня: для видової це вид, підвид, різновид, для жанрової - "великий жанр", "малий жанр", "жанровий різновид". Цим забезпечується результат пошуку, під час якого ми маємо можливість обирати експонати за належністю як до виду (чи жанру) в цілому, так і до його підрозділів.

Свій особистий погляд на проблему стилю автор виклав у загальних рисах на сторінках підручника з музейної справи, а також київських журналів "Новый круг" і "Зоил". Суть його зводиться до того, що стиль - це заключена в об'єкті культури інтенція належності до певної єдності. Стилістичну характеристику експонату пропонується позначати за допомогою не ієрархічної структури, а послань на покажчик "Стилістика", де як ключ ("унікальний ідентифікатор") фігурують назви різноманітних стилів, напрямків, тенденцій, а коментарій пояснює, що саме слід розуміти під певною назвою. Таке вирішення, що дозволяє проглядати та використовувати вже наявні визначення, дає можливість запобігти зайвого "художнього безпорядку" (що подекуди властиве мистецтвознавцям), сприяє формуванню єдиної системи поглядів на стиль, принаймні в межах певної музейної збірки. До того ж саме в такому випадку ми отримуємо можливість дати одному об'єкту одразу кілька визначень.

РОЗДІЛ ЧЕТВЕРТИЙ. СХЕМА ОПИСУ ЕКСПОНАТУ У ХУДОЖНІХ МУЗЕЯХ І КОЛЕКЦІЯХ

1. Спеціальні покажчики.
Для художнього музею виявляється доцільним формувати **покажчики (authority files)** за такими напрямками:

1. **Персоналії**
2. **Локалії**
3. **Типологія**
4. **Серії**
5. **Етності**
6. **Технологія**
7. **Сюжети (тематика)**
8. **Бібліографія**
9. **Події**
10. **Стилістика**

Формування покажчиків з неструктурованих або слабо структурованих даних являє собою тривалий і копіткий процес. Тому слід, по-перше, заздалегідь визначити потрібну кількість та предметну спрямованість головних покажчиків, по-друге - надати користувачу можливість формувати покажчики безпосередньо у процесі роботи з описами експонатів та ефективні засоби подальшого їх редагування. Щодо структури кожного покажчика, то її можна розглядати як дві основні частини - ідентифікуючу і коментуючу. До першої входять три обов'язкових реквізити: автоматично утворований номер запису, відповідне лексичне позначення (теж первинний ключ, але створюваний та змінюваний користувачем) та так звана **шкала**. Шкала вказує кількість характеристик експонату, в яких можуть бути присутніми ключі цього покажчика і - для кожного окремого запису покажчика - в яких саме з цих характеристик є реально присутнім його код (наприклад, для "Персоналії" це - "Автор", "Портретований", "Власник", т. ін.) Саме шкала дозволяє також під час селекції групувати записи відповідним чином, наприклад - тільки автори або тільки дослідники.

2. Схема опису. Основна частина розділу являє собою докладну **схему опису** експонату з конкретними зразками засобів формалізації даних тієї чи іншої характеристики. Як приклад можна навести формалізацію такої важливої граfi, як "Датування", яка, наскільки відомо авторівi, завжди створювала особливі труднощі для розробників.

3.2.7. Датування.

Ознака, що потребує поглибленої формалізації аж до "інтелектуалізованих" рішень. Автор не є прихильником створення доморослих хронологічних схем, тому інформацію про датування експонату пропонує розподілити таким чином:

- а) поле в 2 знаки: століття,
- б) поле в 1 знак: десятиріччя,
- в) поле в 1 знак: рік,

- г) поле в 1 знак: 1/2 століття,
  - д) поле в 1 знак: 1/4 століття, далі, залежно від необхідності -
  - е) поле в 2 знаки: місяць,
  - ж) поле в 2 знаки: число
- та поле з), що містить у собі коментуючу частину (напр. - посилання на дати до Р.Х., хіджри, китайські періоди царювань та епохи, т. ін.), краще - в умовно-скороченому вигляді.

Весь рядок треба дублювати, щоб можливо було вказати діапазон часу (наприклад - 20-ті - 30-ті роки 18 століття). Для зручності та швидкості введення бажано максимально автоматизувати заповнення при юліано-григоріанському літозчисленні (тобто - автоматично заповнювати поля 1/2 та 1/4 століття).

Така побудова надає можливість ефективної селекції при відносному збереженні звичних для користувача норм. Так, за допомогою поля коментарю ми можемо, наприклад, написати "початок 20 ст.", "кінець 19 ст.". Виключається лише одне із звичних позначень - 1/3 століття - як математично некоректне: такі діапазони треба позначати - "30-ті - 60-ті рр.", "60-ті - 90-ті рр.". Слід також пам'ятати, що 1800, 1900, т. ін. роки належать не до нового століття, а до старого.

У Висновках підводяться підсумки та визначаються перспективи використання електронно-обчислювальної техніки в інших аспектах наукової роботи художніх збірок.

Основні результати роботи:

1. Доведено ефективність пристосування інформаційної технології до вимог традиційних методів паспортизації музейного предмету.
2. Визначені методи формалізації конкретних мистецтвознавчих характеристик художнього твору в контексті музейного збиральництва.
3. Запропоновані зразкові ієрархічні класифікаційні схеми і доведено їх практичну придатність в інформаційній роботі музеїв.
4. Розроблено архітектуру бази даних для художніх колекцій, загальні алгоритми її заповнення та інформаційного пошуку.
5. Запропоновано принципову схему опису творів образотворчого та декоративно-ужиткового мистецтва в музейній збірці, адаптовану до традиційних методів музейної роботи.
6. Уточнений зміст низки мистецтвознавчих термінів стосовно вимог інформаційної роботи музею.

ОСНОВНІ ПОЛОЖЕННЯ РОБОТИ ВИКЛАДЕНІ В ТАКИХ ПУБЛІКАЦІЯХ

Мистецтво України. Енциклопедія. Т.1. - К., 1996 (Статті "Бенуа Л.М.", "Бенуа М.Л.", "Бенуа Л.М." "Бруні Т.Г.", "Будкевич", "Воланж"; загальний обсяг – 0,2 авторських аркуші).

Мамаев С.Г. В поисках радуги // Art Line. - N 9. - 1997. – С. 60-63.

Мамаев С.Г. "...и хулиган" (О премьере балета "Барышня и хулиган" в Национальной опере) // Art Line. - N 7-8. - 1998г. – С. 40-41.

Мамаев С.Г. Вадим Федотов: воспоминания о балетмейстере // Art Line. - N 2. - 1999. – С. 4-6.

Мамаев С.Г. Письма о киевской поэзии. Письмо 1-2 // Art Line. - N 3. - 1999. – С. 42-43.

Мамаев С.Г. Письма о киевской поэзии. Письмо 3-4. // Art Line. - N 4. - 1999. – С. 34-36.

Мамаев С.Г. Концерт для старости с оркестром. (О балете Г.А.Ковтуна) // Art Line. - N 4. - 1999г. – С. 32-33.

Мамаев С.Г. Письма о киевской поэзии. Письмо 5. // Art Line. - N 5-6. - 1999. – С. 38-40.

Мамаев С.Г., Тышко С.В. К дискуссии по поводу письма М.Глинки с Украины // Науковий вісник Національної Музичної Академії України ім. П.І.Чайковського. Випуск 12. Історія музики в минулому і сучасності. - К., 2000. – С. 135-144 (загальний обсяг – 0,7 авт. арк.; власного тексту – 0,2 авт.арк.).

Мамаев С.Г., Тышко С.В. Странствия Глинки Комментарий к "Запискам". Часть I. Украина. // Київське музикознавство. Випуск 4. - К., 2000. – 228 с. (загальний обсяг – 15,5 авт.арк.; власного тексту – 6 авт.арк.).

Мамаев С.Г., Тышко С.В. Странствия души по просторам музыки. Творчество М.И. Глинки и мотив путешествия в музыкальной культуре романтизма // Київське музикознавство. Випуск 6. – К., 2001. – С. 126-154 (загальний обсяг 1,6 авт. арк., власного тексту - 0,4 авт. арк.).

Мамаев С.Г. Судьба уездной барышни как знак и примета времени (Повесть Пушкина и жизненные реалии) // А.С.Пушкин и проблемы мировой культуры. Русская литература. Исследования. Сборник научных трудов. Випуск 1. Т. I. – Киев: Логос, 1999 (2000). – С. 79-83.

Мамаев С.Г. О некоторых источниках пушкинских вдохновений (еще о "байронизме" Пушкина). // Мысль, слово и время в пространстве культуры. Межвузовский сборник научных трудов. Випуск 2. - К., 2000. – С.46-55.

Мамаев С.Г. Язык музейного описания (К вопросу о взаимодействии семантической и эстетической информации. На материале паспортизации произведений изобразительного искусства.) // Материалы 6-й международной конференции "Язык и культура". Т.4 (Л-Я). – К., 1998 (1999). – С. 48-60.

Мамаев С.Г. Непрофильная собственность. (Произведения искусства в обменных, резервных и т.п. фондах музеев Киева). // До 100-річчя Національного

художнього музею України. Матеріали ювілейної наукової конференції. - К., - 1999. - С. 88-91.

МАМАЄВ С.Г. Структурування та формалізація даних наукового опису об'єкту художньої культури. (На матеріалі образотворчого та декоративно-ужиткового мистецтва). - Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата мистецтвознавства за спеціальністю 17.00.01 "Теорія та історія культури". - Національна музична академія України ім. П.І.Чайковського, Київ, 2002.

Робота присвячена проблемі переведення на електронні носії інформаційних даних про твори пластичних мистецтв. Автор зіткнувся з низкою труднощів, що пов'язані з недостатньою розробленістю деяких теоретичних питань мистецтвознавства, зокрема - історія стилю, видова та жанрова класифікація та ін. Крім цього одною з найскладніших проблем залишається доцільний ступінь формалізації звичної для мистецтвознавців мови. Автор намагається, не торкаючись фундаментальних теоретичних проблем, запропонувати оптимальні засоби практичного вирішення цих завдань.

У перспективі передбачається розширення застосованих методів на інші галузі науки та культури з метою створення єдиного інформаційного середовища.

Ключові слова: ієрархічна структура, класифікація музеїв, поріг формалізації, видова та жанрова класифікація, інформаційні покажчики.

МАМАЄВ С.Г. Структурирование и формализация данных научного описания объекта художественной культуры. - Рукопис.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата искусствоведения по специальности 17.00.01 "Теория и история культуры". - Национальная музыкальная академия Украины им. П.И.Чайковского, Киев, 2002.

Настоящая работа посвящена проблеме, которая продолжает оставаться актуальной с тех пор, как возник вопрос перевода на машинные носители информационных данных о произведениях искусства, прежде всего - произведениях искусств пластических. Поскольку схема научного описания движимого материального памятника последовательно разработана прежде всего в музеях, то в данном случае резонно ориентироваться на ситуацию в музейных собраниях. Однако имеются в виду и любые систематизированные собрания памятников (коллекции) вообще, вне зависимости от функциональных особенностей таких собраний.

Музейное описание памятника, по мнению автора, отличается двумя характерными чертами, позволяющими принять его за основу научного описания произведений искусства в любой сфере, а именно - **универсальностью и объективностью** информационных данных.

Сложнейшей и пока неразрешенной проблемой до сих пор остается проблема взаимопонимания между отраслевыми специалистами и программистами.

В ходе своих разысканий автор столкнулся с рядом сложностей, проистекающих прежде всего от недостаточной разработанности некоторых теоретических вопросов искусствоведения, как то - теория стиля, видовая и жанровая классификация и т.п. Кроме того, на практике одним из сложнейших вопросов остается допустимая степень формализации того "поэтического" языка, который привычен для большинства искусствоведов. Автор пытается предложить оптимальные приемы практического разрешения этих задач.

Особое внимание пришлось уделить переложению на доступный язык некоторых простейших приемов формирования баз данных на электронных носителях.

В своих выводах автор опирается на широкий круг теоретической, искусствоведческой и пр. литературы, но, в первую очередь, на собственный, более чем 25-летний опыт работы в музеях различного профиля, в частности - на результаты разработки и внедрения информационно-справочной системы "Коллекция" в Киевском музее Леси Украинки и Киевском музее А.С.Пушкина (совместно с И.А.Кузьминым и С.Б.Самбуром) в 1990-1995 гг.

Для лучшего понимания проблемы, автор счел возможным включить в текст краткий очерк истории описания произведений пластических искусств, функциональные (приспособленные к потребностям реальных собраний) схемы видовой и жанровой классификации, а также собственный вариант схемы научного паспорта произведения, приспособленного к возможностям компьютерного учета и оперирования данными.

В перспективе предполагается распространение выработанных методов на другие области науки и культуры.

Ключевые слова: иерархическая структура, классификация музеев, порог формализации, видовая и жанровая классификация, информационные указатели.

MAMAЕV S.G. Structuralisation and Formalisation of the Data of the Scientific Description of the Objects of Art Cultura. - Manuscript.

By the speciality 17.00.01 "The Theory and the History of Cultura". P.I.Chaycovsky National Music Academy of Ukraine, Kyiv, 2002.

The given work touches upon a problem of translation the informational data about the objects of fine arts onto the electronical bearers. The author comes into collision with a number of difficulties, resulted from insufficient elaboration of art-study's theoretical questions, such as the history of art styles, the classification by kinds and genres, others. And besides one of the most difficult problems is the admissible level of formalisation of natural 'poetical' language. The author tries to present the methods of a practical solution of these tasks, evading the fundamental theoretical problems.

In perspective the spreading of these methods to other spheres of science and culture is intended in order to create of a united informational surrounding.

Key words: hierarchical structure, classification of museums, threshold of formalisation, classification by kinds and genres, informational indexes (authority files).

452267

АВ 50.993

Підписано до друку 21.02.02 р. Формат 60х48/16. Папір офсетн.
Гарнітура "Times". Друк офсетний. Ум-друк арк. 1,05. Обл.-вид.арк.1,05.

Тир.100.Зам. №21/02

Надруковано у ВБ "АВАНПОСТ-ПРИМ".
м. Київ, вул. Сурікова, 3

МИСТ